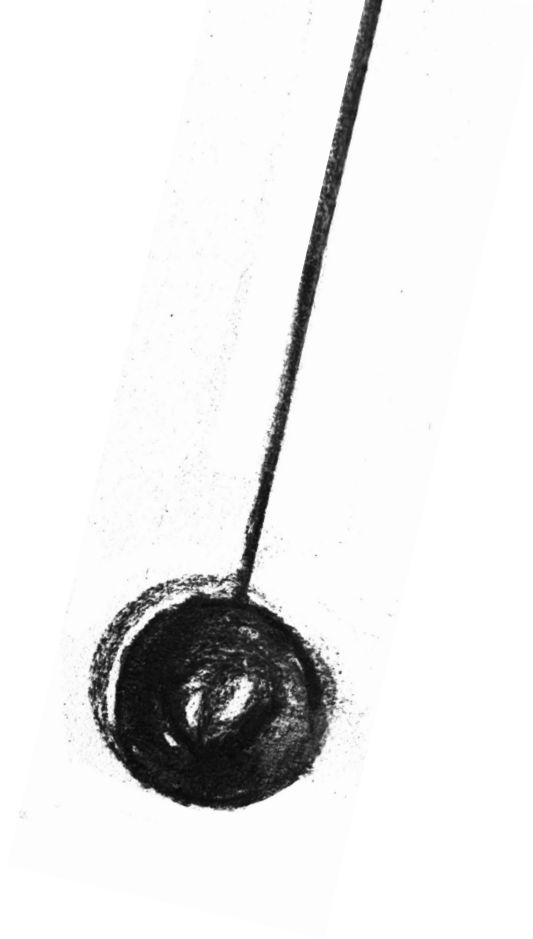

Kennis kent geen einde

DE BEWEGING VAN DE UNIVERSITEIT

Lannoo
Campus

door het gezochtte gevonden te weten,
maar vooral om jezelf — al is het maar heel even —
En misschien zoek je niet zozeer om te vinden,
Het is jezelf in iers kunnen verliezen, om te vinden.

Man and Vanpawser

‘Het is jezelf in iets kunnen verliezen, om te vinden.

En misschien zoek je niet zozeer om te vinden,
maar vooral om jezelf — al is het maar heel even —
door het gezochte gevonden te weten’

Maud Vanhauwaert

Auteurs

Redactieteam: Veerle Achten, Patricia Bijttebier, Jan Eggermont, Johan Meyers, Amr Ryad, Violet Soen, Stefaan Vaes, Marian Verhelst

Hoofdstukauteurs: Veerle Achten,⁴ Yolande Berbers,² Patricia Bijttebier,⁵ Carl Bourgeois,⁵ Ronny Bruffaerts,⁵ Andreas De Block,⁴ Ellen Decaestecker,⁴ Jan Eggermont,² Joris Geldhof,³ Els Henckaerts,³ Koen Hermans,⁴ Greet Langie,⁵ Lies Langouche,³ Jan Masschelein,^{1,2} Constanza Parra,⁴ Bart Pattyn,¹ Frank Rademakers,³ Filip Rega,⁴ Amr Ryad,⁴ Violet Soen,¹ Karel Van Acker,³ Tom Van Doorselaere,³ Wim Van Petegem,⁴ Sarah Van Ruyskensvelde,¹ Stefaan Vaes,⁶ Jan Verbakel,³ Ingrid Verbauwhede,⁴ Marian Verhelst³

Auteurs kaderteksten: Pieter Annaert, Filip Buekens, Idesbald Goddeeris, Gianluca Matteoli, Johan Meyers, Gert Storms

Namen deel aan de voorafgaande reflectie in werkgroepen: Noel Salazar, Stefan Schorn, Jon Sundqvist, Giles Verbeylen, Reinhilde Veugelaers, Tatjana Vogt

Gaven bijkomend advies bij specifieke secties: Heidi Mertens, Ides Nicaise, Colette van Laar

Eindredactie: Veerle Achten

^[1] De universiteit als perpetuum (im)mobile

^[2] Van studiegenootschap naar digitaal platform en terug

^[3] Onderzoek: maatschappelijk nuttig en intrinsiek zinvol

^[4] Kansen, toegang en (h)erkenning

^[5] De universiteit als plek om te groeien

^[6] Nawoord

Inhoudsopgave

Inleiding: de zoekende universiteit — 9

De universiteit als perpetuum (im)mobile — 13

De beweging van de universiteit door de eeuwen heen — 14

Zoeken naar waarheidsgetrouwe kennis — 19

De universiteit en de samenleving — 25

Alles gaat voorbij, behalve de universiteit? — 30

Van studiegenootschap naar digitaal platform en terug — 33

Een universiteit als gemeenschap voor collectieve en publieke studie — 36

Een universiteit als virtueel onlineplatform? — 40

De impact van digitalisering op het onderwijs — 46

Onderwijstechnologie voor een studiegenootschap? — 50

Onderzoek: maatschappelijk nuttig en intrinsiek zinvol — 57

Wat is onderzoek? — 59

Wat bepaalt de impact of het nut van onderzoek? — 65

Hoe de impact van onderzoek zo groot mogelijk maken? — 70

De zin van academisch onderzoek — 95

Kansen, toegang en (h)erkenning — 99

Een inclusieve universiteit en samenleving? — 100

Inclusie op alle vlakken en doorheen het hele traject — 105

Grenzen aan de open toegang tot de universiteit? — 114

De droom van een inclusieve universiteit — 117

De universiteit als plek om te groeien — 121

De student — 122

De wereld — 126

De universiteit — 129

De toekomst — 133

Nawoord — 137

Leessuggesties — 145

Eindnoten — 147

Inleiding: de zoekende universiteit

In een wereld die snel verandert, staan wetenschap, kennis en universiteiten onder druk. Het is daarom vandaag belangrijker dan ooit om na te denken over de rol en betekenis van de universiteit. Wat is een universiteit precies, en wat betekent ze voor iedere burger? Hoe kunnen we het vertrouwen in kennis en wetenschap herstellen?

Net als op de kantelmomenten in haar geschiedenis zal de universiteit moeten blijven veranderen. Tegelijkertijd blijft haar essentie al zes eeuwen behouden: een gemeenschap van mensen die nieuwe kennis creëert, leert en deelt met de samenleving. Zo is de universiteit altijd zoekend en in beweging – een perpetuum mobile – en tegelijk stabiel.

De universiteit is onlosmakelijk verbonden met de samenleving. Ook die relatie beweegt voortdurend tussen gestuurd worden door die samenleving en ze zelf mee vormgeven, tussen reageren op maatschappelijke vragen en onafhankelijk en kritisch denken. Die dynamiek is er altijd geweest. We beginnen dit boek daarom met een terugblik op de weg die de universiteit heeft afgelegd sinds haar ontstaan, in het eerste hoofdstuk: ‘De universiteit als perpetuum (im)mobile’.

Een belangrijke maatschappelijke rol van de universiteit is het vormen van studenten door academisch onderwijs. Ook daarin beweegt zij zich in een spanningsveld: tussen studenten een brede vorming geven of hun specifieke vaardigheden bijbrengen; tussen technologische vernieuwing omarmen en blijven inzetten op het vormen van een gemeenschap van studerenden. Deze zoekende beweging bekijken we in het tweede hoofdstuk: ‘Van studiegenootschap naar digitaal platform en terug’.

Een andere kerntaak van de universiteit is het creëren van nieuwe kennis via wetenschappelijk onderzoek. Wetenschappers willen maatschappelijke, technologische en medische problemen oplossen, maar stellen zich ook fundamentele vragen over mens en wereld, vanuit de nieuwsgierigheid die we als mensheid delen. Dit kan leiden tot een spanning tussen extern aangestuurd en onafhankelijk onderzoek. In dit boek leggen we uit hoe beide

vormen belangrijk zijn en elkaar aanvullen. We beargumenteren ook hoe essentieel de interactie is tussen onderwijs en onderzoek: kennis creëren en doorgeven versterken elkaar in een dynamische wisselwerking. De vragen rond academisch wetenschappelijk onderzoek komen aan bod in het derde hoofdstuk: ‘Onderzoek: maatschappelijk nuttig en intrinsiek zinvol’.

In het vierde hoofdstuk vragen we ons af: wie is de universiteit? Welke mensen en gemeenschappen hebben haar gemaakt tot wat zij vandaag is? Hoe kan ze inclusiever worden en diversiteit bevorderen, zodat iedereen zich er thuis voelt? Deze vragen behandelen we in het hoofdstuk ‘Kansen, toegang en (h)erkenning’.

Tot slot kijkt het vijfde hoofdstuk vooruit, met het oog op telkens nieuwe generaties studenten. Het leven van jongeren ziet er vandaag heel anders uit dan enkele decennia geleden. De term ‘opkomende volwassenheid’ verwijst naar een nieuwe levensfase bij 18- tot 25-jarigen. Hoe worden deze studenten gevormd door de universiteit en hoe vormen zij op hun beurt de universiteit? ‘De universiteit als plek om te groeien’ en te experimenteren – voor ons allemaal.

De beweging van de universiteit, en ook van dit boek, verloopt dus langs verschillende spanningslijnen: tussen maatschappelijk engagement en onafhankelijkheid, tussen dienstverlening aan ‘klanten’ en dienstbaarheid aan studie en waarheidsgetrouwe kennis, tussen vrijheid en institutionalisering, tussen diversiteit en universaliteit, tussen flexibiliteit en bedachtzaamheid. Tegelijk is het belangrijk dat in deze constante beweging de verschillende aspecten van de universiteit samengehouden worden. De universiteit is van bij haar oorsprong een vereniging van studenten en docenten die samen, in collectieve en publieke studievormen, maatschappelijke uitdagingen bestuderen. Het is precies deze synergie van onderwijs, onderzoek en maatschappelijke betrokkenheid die de kracht vormt van de universiteit. Die synergie kan ervoor zorgen dat universiteiten belangrijk blijven in een wereld waarin kennis en wetenschap steeds meer onder druk staan.

In elk hoofdstuk bespreken we basisprincipes en uitgangspunten van de vele facetten van de universiteit. We schetsen hoe de universiteit hieraan door de geschiedenis heen vorm heeft gegeven en blikken vooruit naar

het symbolische jaar 2052. Dat jaartal – een omkering van 2025, met een knipooog naar Orwells in 1948 geschreven *1984* – wordt gebruikt als metafoor voor de toekomst van de universiteit.

De universiteit van 2052 zal anders zijn dan die van 2025. We hopen dat dit boek inzichten biedt in de essentie, de waarde en de werking van wetenschap en universiteit. Dat het bijdraagt tot hernieuwd vertrouwen in kennis en wetenschap. En dat ook in 2052 de universiteit een plek blijft die studenten vormt en voorbereidt op een toekomst die ze zich nog niet kunnen voorstellen. Een plek waarbinnen wetenschappelijk onderzoek zowel een antwoord biedt op de vragen en uitdagingen van vandaag, als de onderzoekers én de wetenschap zelf voorbereidt op de vragen die ze nog niet kennen. Vanuit een zoeken om te vinden, en om gevonden te worden. Want de zoektocht naar kennis kent geen einde.

De aanleiding voor dit boek is het feestjaar 2025, waarin gevierd wordt dat zeshonderd jaar eerder in Leuven een universiteit werd opgericht. Het bijbehorende motto ‘Kennis kent geen einde’ werd ook de titel van dit boek. Een veertigtal professoren van KU Leuven, uit diverse disciplines en achtergronden, heeft deze gelegenheid aangegrepen om samen na te denken over de universiteit en haar toekomst. Deze reflectie vond plaats binnen Metaforum, de interdisciplinaire denktank van KU Leuven.

De visie in dit boek is de persoonlijke visie van een groep individuen. Ze biedt een blik van binnenuit op verleden en toekomst van de universiteit, en nodigt tegelijk uit tot een bredere reflectie over de Vlaamse – of zelfs continentaal-Europese – universiteit. In die zin sluit ze ook aan bij andere recente academische reflecties over de rol van universiteit en wetenschapper, die we vermelden bij de leessuggesties achteraan.

Tot slot kozen de auteurs bewust voor meerstemmigheid. Niet alleen door verschillende auteursteams per hoofdstuk, maar ook door inhoudelijk soms een aantal gedachte-experimenten en verschillende scenario's naast elkaar te leggen. Zo wordt de universiteit vanuit verschillende invalshoeken benaderd en omcirkeld – zoals ze zelf ook door de eeuwen heen beweegt: tussen continuïteit en verandering, altijd zoekend en in beweging.

Wat is een universiteit eigenlijk
en waarvoor dient ze?

Waarom combineren universiteiten
vaak onderwijs en onderzoek?

Hoe is de universiteit door de eeuwen heen veranderd
en wat is daarbij stabiel gebleven?

De universiteit als perpetuum (im)mobile

‘Een constant element van plezier moet worden vermengd met onze studies, zodat we ze leren zien als een spel in plaats van een vorm van sleur. Want geen enkele activiteit kan lang worden volgehouden als die de deelnemer niet enigszins plezier biedt.’ *Desiderius Erasmus*

Wie terugkijkt op de lange geschiedenis van de (Leuvense) universiteit, merkt al snel dat ze voortdurend van gedaante is veranderd. De betekenis van de universiteit, van het weten en de ‘weten-schap’ en wat als valide kennis geldt, is doorheen de tijd sterk geëvolueerd. In die zin kunnen we de universiteit beschouwen als een perpetuum mobile: een systeem dat altijd in beweging blijft. Toch zijn er doorheen die evolutie ook enkele elementen constant gebleven.

Doorheen de geschiedenis werden verschillende ideeën over de universiteit ontwikkeld en zijn verschillende modellen ontstaan. Die vormen de bouwstenen waaruit de universiteit zoals we die nu kennen is gegroeid. In dit eerste hoofdstuk belichten we een reeks crisismomenten waarin werd nagedacht over de (her)vorming van de (Leuvense) universiteit. De universiteit werd daarbij in haar relevantie en opdracht uitgedaagd en beproefd, en nam daarop nieuwe gedaanten aan. Paradoxaal genoeg misschien vertellen deze scharniermomenten net veel over haar essentie. Een reflectie over de manier waarop de universiteit zich beweegt op het spanningsveld tussen continuïteit en discontinuïteit, als een perpetuum (im)mobile, kan dus inspireren om de contouren van haar toekomst vorm te geven.

De beweging van de universiteit door de eeuwen heen

De universiteit zoals we die vandaag in Europa kennen, vindt haar oorsprong in de middeleeuwen. De oorspronkelijke naam, *universitas studii*, verwees naar een groep die zich toedeed op studie. In de middeleeuwen bestonden verschillende *universitates* – verenigingen of gemeenschappen die het recht hadden om samen te komen – die werden benoemd naar hun activiteit, in dit geval studeren (*studium*). In de geschiedschrijving wordt de universiteit van Bologna vaak als de eerste en dus oudste universiteit ter wereld gezien. Ze ontstond in de elfde eeuw op een eerder organische manier, maar haar oprichting werd in 1088 officieel bekrachtigd met een pauselijke bul.

Drie elementen vallen op in het ontstaan en de ontwikkeling van de universiteit van Bologna: de band met de samenleving errond, het publieke karakter van kennisontwikkeling en -verspreiding, en de institutionalisering van een universitaire beweging. De universiteit ontstond namelijk als antwoord

op een concreet maatschappelijk probleem. De stad Bologna maakte zich zorgen over het toenemende aantal ‘vreemdelingen’ – mensen van buiten de stadswallen – en vooral over de kosten die daarmee gepaard gingen. Rond dat probleem ontstond een beweging van ‘studie’ (*studium*), waaruit een rechtenfaculteit groeide. Hoewel alleen ‘geletterde mannen’ welkom waren, rustte de stichting van de universiteit op het idee van profanatie: een maatschappelijk probleem werd als het ware ‘beschikbaar gesteld’ voor publieke studie en debat.

Het publieke karakter van de universiteit ontwikkelde zich in de middeleeuwen vooral via pedagogische methodes. Het bekendste voorbeeld is het ex-cathedrahoorcollege, dat nog steeds bestaat. Daarbij werd uit teksten voorgelezen, werden die teksten van commentaren voorzien en konden (mannelijke) studenten vragen stellen en discussiëren. Zo bood de universiteit een alternatief voor het gesloten systeem van ambachten en gilden, waar kennis enkel tegen betaling werd doorgegeven. In Bologna waren het aanvankelijk zelfs de studenten die zich organiseerden en zelf docenten zochten. Daarmee nam de universiteit van in het begin een zekere afstand van een corporatistische aanpak. Toch onderging ze zelf al snel een soort corporatistische invloed: er werden inschrijfgelden ingevoerd, gekoppeld aan juridische en fiscale privileges.

Na de stichting van de universiteit van Bologna in 1088 volgden in Europa verschillende golven van nieuwe universiteitsstichtingen. Die tonen hoe de culturele context en functies van collectieve studie veranderden tijdens het ancien régime. De tweede golf, in de hoge middeleeuwen, vond vooral plaats op de Britse eilanden en in Frankrijk, met onder andere Oxford, Cambridge en Parijs. Daar ontstonden zogenaamde *collegiate universities*: universiteiten opgebouwd uit verschillende colleges en instellingen.

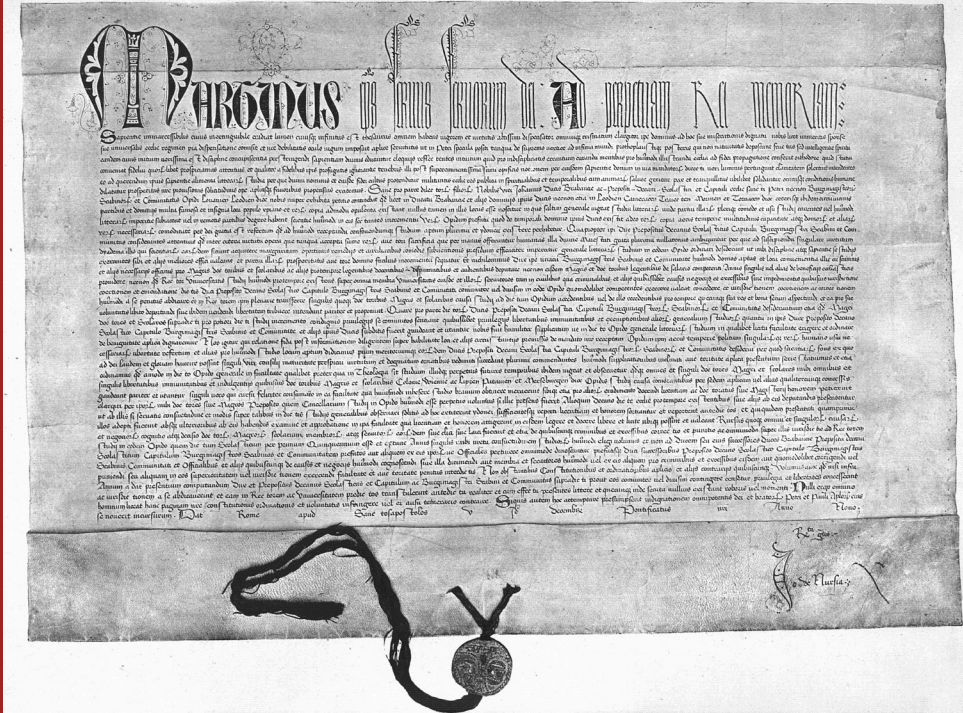
In december 1425 werd de universiteit van Leuven bij pauselijke bul opgericht; de colleges startten een jaar later. Deze stichting maakte deel uit van een derde golf in de late middeleeuwen, met als voornaamste doel het vormen van een geletterde elite voor functies in kerk, stad, staat en handel. De Leuvense bul verwijst ook naar de bloeiende stads- en handelscultuur in de Nederlanden, en noemt als doelstellingen het bevorderen van geloof, onderwijs, studie en maatschappelijke welvaart.

Hoewel de universiteit een middeleeuwse uitvinding is, gaf ze vooral kennis door uit de klassieke oudheid. Het studiemateriaal bestond uit teksten over wiskunde, sterrenkunde, geneeskunde, geschiedenis, recht, politiek en moraal van klassieke auteurs zoals Aristoteles, Plato, Euclides, Ptolemaeus en Galenus. In die zin was het universitaire onderwijs van bij de aanvang tot minstens het begin van de negentiende eeuw gebaseerd op de mediterrane intellectuele traditie. Die had haar oorsprong in de Griekse stadstaat Athene, waar in 387 voor Christus de eerste academie werd opgericht – een plek die tegelijk gymnasium en school was. Kort nadien ontstonden ook in andere steden belangrijke studiecentra, bijvoorbeeld rond de grote bibliotheken van Alexandrië, Antiochië en Pergamon.

Binnen die klassieke traditie werden universiteitsstudenten opgeleid om de (christelijke) wereld te dienen. Ze kregen aan het eind van hun studies een *licentia ubique docendi*: het recht om overal les te geven in hun vakgebied volgens de graad die ze hadden verworven. Ook in Leuven leerden artes-studenten de basisprincipes van Aristoteles' Logica en Metafysica. Dat weten we onder meer dankzij zo'n zeshonderd bewaarde en gedigitaliseerde Leuvense studentennotities uit de periode 1425-1797.

DE VERLOREN GEGANE STICHTINGSBUL VAN DE LEUVENSE UNIVERSITEIT

Universiteiten verwijzen graag naar hun 'geboortepapieren'. Voor Leuven is dat de stichtingsbul Sapientie Immarcessibilis (Onverwelkbare Wijsheid), door paus Martinus V bekrachtigd op 9 december 1425 in Rome. Toen de oude universiteit in 1797 werd afgeschaft, werd de bul in veiligheid gebracht in het buitenland. Daarna raakte het document in de vergetelheid. Bij de herontdekking schonk de bisschop van 's-Hertogenbosch het origineel terug aan Leuven, ter gelegenheid van de 75ste verjaardag van de heroprichting in 1834. Helaas ging het verloren in de vlammen van de Eerste Wereldoorlog. De universiteit heeft dus maar kort van het geschenk kunnen genieten. Sindsdien staat de verloren gegane bul symbool voor de dreiging die oorlogsgeweld vormt voor cultureel erfgoed. De inhoud bleef echter bewaard dankzij eerdere afschriften en edities. Ook werd in 1909 een heliogravure van de voorzijde gemaakt ter gelegenheid van de eerder genoemde feestelijkheden.

Figuur 1. *Helioteinte* van de originele stichtingsbul, gemaakt door Studio Vandamme & Rossignol, Jette, 1909.¹

Uit de tekst van de pauselijke bul blijkt dat het nieuwe studium werd toegestaan om 'de door God gegeven wijsheid aan te boren, de onwetendheid van de ongelovigen te verdrijven, de kerk en staat in vrede te besturen en het welvaartspeil te verhogen'. Professoren en studenten genoten daarbij diverse privileges, terwijl stad, hertog en kapittel rechten en inkomsten moesten afstaan zodat de universiteit autonoom kon functioneren. Er was dus sprake van een vroege vorm van academische vrijheid.

Tot de initiatiefnemers van de universiteitsstichting behoorden lokale bestuurders van stad en kerk, samen met de hertog van Brabant. De bisschop van Luik, hoewel bevoegd voor onderwijs in het bisdom waartoe Leuven behoorde, werd er niet bij betrokken. De oprichters wilden enerzijds beter opgeleide ambtenaren, bestuurders en handelaars vormen, en anderzijds voorkomen dat talent wegleide naar

Parijs, Orléans of Keulen. Leuven werkte toen ook aan een prestigieus stadsproject om haar tanende prestige en de economie nieuw leven in te blazen. Op kosten van de stad trok de scholaster van het Sint-Pieterskapittel naar Rome om toestemming te vragen. Die werd aanvankelijk verleend voor vier faculteiten: artes, canoniek recht, burgerlijk recht en geneeskunde. Pas in 1432 kwam daar ook theologie bij.

De stichtingsbul prijst Leuven als locatie vanwege het gunstige klimaat en de geschikte infrastructuur voor studie. De tweede stadsomwalling had voldoende ruimte gecreëerd in de middelgrote stad van 15.000 à 16.000 inwoners, zeker in vergelijking met het dichtbevolkte Gent of Brugge. In het document klinkt ook de hoop door op economische groei – al vermeld in het eerdere verzoekschrift aan de paus – en de wens om studenten uit deze dichtbevolkte regio's dichterbij huis onderwijs te bieden. De eerste lessen begonnen in 1426. In de eerste 25 jaar schreven zich bijna zesduizend studenten en geleerden in. Met haar nadruk op maatschappelijke betrokkenheid en op studie als kruispunt van onderwijs en onderzoek blijft de stichtingsbul ook vandaag een bron van inspiratie.

De Leuvense universiteit speelde zelf een rol in de vierde golf van universiteitsstichtingen tijdens de Europese godsdienstoorlogen vanaf de zestiende eeuw. Die conflicten leidden tot het ontstaan van universiteiten met een uitgesproken protestantse of katholieke identiteit. Zo kreeg Leuven vanaf 1559/1562 een zusteruniversiteit in het Franstalige Douai, toen nog deel van de Nederlanden (Frans-Vlaanderen). Het religieuze karakter van deze universiteiten begrensde de kennisoverdracht, aangezien geleerden zelden over de geloofsgrenzen heen pendelden, enkel correspondeerden. De humanist en politiek denker Justus Lipsius was een opvallende uitzondering. Hij begon zijn loopbaan in het katholieke Leuven, werkte vervolgens in het lutherse Jena en het eerder calvinistische Leiden, en keerde uiteindelijk terug naar Leuven. Ook na de godsdienstoorlogen bleef religie het universitaire landschap beïnvloeden. Zo werden tijdens en vlak na de Franse revolutie talrijke universiteiten met een sterk klerikale inslag afgeschaft. Dat was ook het lot van die van Leuven in 1797.

De (Leuvense) universiteit zoals we die vandaag kennen, is vooral schatplichtig aan de moderne (onderzoeks)universi-

*Waarin verschilde de negentiende-
eeuwse onderzoeksuniversiteit
van de middeleeuwse universiteit?*

teit die ontstond onder invloed van de verlichting en de wetenschappelijke revolutie in de achttiende en negentiende eeuw. Wilhelm von Humboldt, vaak genoemd als een van de (her)uitvinders van dat model, stelde dat studenten er niet zijn voor professoren, en professoren niet voor studenten, maar dat beide groepen er zijn voor de wetenschap. Die visie is typerend voor de moderne onderzoeksuniversiteit. Het oude Bolognamodel maakte plaats voor een Berlijns model. Terwijl empirisch onderzoek aanvankelijk buiten de universiteit bloeide – in wetenschappelijke genootschappen of academies – werd ‘de studie’ geleidelijk hertekend vanuit het moderne idee van onderzoek.

De integratie van onderzoek binnen de universiteit leidde tot uiteenlopende modellen en tradities. In Duitsland pleitte Humboldt voor een nauwe verwevenheid van onderzoek en onderwijs. Volgens hem bevorderde de interactie tussen docerende onderzoekers en studenten de vooruitgang van de wetenschap meer dan besloten debatten onder enkel geleerden in genootschappen of academies. Juist de confrontatie met studenten zette mensen aan het denken. In die context ontstond ook het seminarie als onderwijsvorm: een plek waar iedereen samen rond de tafel zat om te studeren en vrij te discussiëren. Andere landen, zoals Frankrijk, lieten die koppeling echter los en scheidden onderzoek en onderwijs in aparte instellingen (zie ook hoofdstuk 3). In Engeland bleef de collegestructuur behouden, terwijl in Oost-Europa, de Verenigde Staten en Azië eigen academische tradities groeiden.

Zoeken naar waarheidsgetrouwe kennis

Wetenschappelijk onderzoek, dat aanvankelijk vooral buiten de universiteit plaatsvond, is zo gaandeweg tot de kerntaken van de universiteit gaan behoren. Daarbij werd ook steeds meer nagedacht over hoe die kennis tot stand komt en wat we onder waarheid verstaan (zie ook hoofdstuk 3). De Amerikaanse socioloog Robert Merton formuleerde in *The Normative*

Structure of Science (1942) enkele principes voor de kennis die universiteiten voortbrengen. Die kennis behoort volgens hem tot het publieke domein (*communalism*). Het gezag ervan berust enkel op de degelijkheid van de argumentatie, de robuustheid van de bewijzen en de betrouwbaarheid van de methodologie. Het staat dus los van de status van de onderzoeker (*universalism*). Belangenvermenging moet worden vermeden (*disinterestedness*) en er mogen geen grenzen zijn aan wat kritisch bevraagd mag worden (*organized scepticism*).

Deze visie, dat het de taak van universiteiten is om waarheidsgetrouwe kennis publiek te maken, heeft al een lange geschiedenis. Vandaag wordt het begrip waarheid echter steeds vaker in vraag gesteld (zie ook hoofdstuk 5). Sommigen stellen dat dé waarheid niet bestaat en dat iedereen daar zijn eigen invulling aan geeft, zeker op moreel en politiek vlak. Als een universiteit zich dan opwerpt als verkondiger van dé waarheid, wordt dat al snel als bevoogdend ervaren. Net daarom blijft het belangrijk om ons bewust te zijn van de culturele en wetenschappelijke kaders waarop waarheidsclaims zijn gebaseerd.

Van bij het begin waren universiteiten plaatsen waar docenten en studenten de tijd kregen om verschillende aspecten van de werkelijkheid te bestuderen en daarover met argumenten te discussiëren. Vanaf de dertiende eeuw ontstond de zogenoemde *disputatio*, een middeleeuwse onderwijsvorm waarbij via theses over de leerstof werd gediscussieerd of een examen afgelegd. Professoren en studenten namen daarin als respondent en opponent samen deel aan de zoektocht naar wijsheid en waarheid. Discussies gebeurden vaak op het scherp van de snee. Af en toe werd zelfs een censuur uitgesproken over controversiële ideeën door collega's aan andere universiteiten. Maarten Luther, professor in Wittenberg, probeerde met zijn stellingen ook zo'n academisch dispuut uit te lokken, maar veroorzaakte daarmee een schisma tussen katholieken en protestanten dat gevolgen heeft tot op vandaag. De theologen van Leuven en Keulen waren trouwens de eersten om Luthers stellingen academisch te censureren, nog voor de paus ze veroordeelde. Protestantse boeken werden in Leuven publiek verbrand, zoals in Wittenberg katholieke boeken in het vuur gingen.